

Кожен уміє і кожному дано?

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

23 ЧЕРВНЯ 2021

На початку червня 2021 року медійне середовище України струснула новина: православна єпархія тимчасово відсторонила одного зі священників від літургійного служіння і заборонила йому користуватися соцмережами. Причиною стала різка суспільна реакція на його висловлювання у Фейсбуку. Цей випадок — хороший привід ширше поглянути на проблему присутності священників і ченців — без жодної прив'язки до конфесії — у засобах соціальної комунікації.

Буду щирий: у цій статті я упереджений. Цього разу дозволю собі таку розкіш — упередженість. Бо сфера суспільних комунікацій безпосередньо пов'язана зі сферою проповідування й педагогіки. І вже котрий рік я із сумом спостерігаю профанацію і педагогіки, і проповідування, і суспільного комунікування. Чомусь у цій сфері кожен вважає себе здатним до звершень — як каже український жарт, кожен знає, як треба виховувати. Утім, не кожен уміє і не кожному дано.

Санкта сімпліцітас

Ні, я розумію мотиви. Напевно, заповзятому пастиреві йшлося про щось шляхетне й благородне — він явно хотів як краще. Утім, нехтування доречними формами й методами зіграло зі священником злий жарт. Бо хоч які праведні були наміри, та цільового позиціонування й підбору відповідних засобів ще ніхто не скасовував (це, нагадаю, базові прийоми педагогічної роботи). Чомусь у церковних колах стан афекту й емоційний тиск на вірян вважають нормою і регулярно застосовують, тимчасом як у педагогіці — о несподіванка! — такий виховний прийом, відомий як «методу вибуху», радять використовувати якомога рідше, бо інакше він втрачає ефективність.

У випадку з відстороненням священника, до честі єпархіальних інституцій, було чітко розмежовано сутнісний і формальний аспекти справи. Якщо за суттю сказаного зауважень не було, то щодо некоректності та неприпустимих для душпастиря висловлювань, «які принижують людську гідність, розпалюють ворожнечу в суспільстві, суперечать фундаментальним принципам християнської моралі» — хоч греблю гати. Цей випадок показує, що церковні структури в Україні нарешті починають вдаватися до методологічного аналізу. І якщо з питаннями доктринального змісту усі розібралися ще ген-ген коли, то нині настав час осмислити питання методологій і методик. І тут не вдасться з наскоку, бо методології та методики — це майстерність, яку шліфують роками.

Варто наголосити, що йдеться зовсім не про те, що священник — православний, а його деліктне діяння відбулось у соціальних мережах. На проблему треба поглянути ширше. Люди Церкви часто дозволяють собі зверхність і неповагу до ввіреної їм отари. І не лише в інтернеті.

Гляньмо, наприклад, на занепад католицької проповіді в Україні. Не буду вдавати, наче вкрай високо оцінюю рівень проповідницької майстерності, приміром, київських католицьких

душпастирів. Перебуваючи «по цей бік амвона», знаю не з чуток, що в одній зі столичних парафій віряни донедавна закладалися уже навіть не на те, чи під час гомілії певного проповідника пролунає слово «гроші», а на те, скільки разів це станеться. І те, що люд Божий досі толерує поганий смак і непідготованість до проповідей, свідчить лише про милосердя і щирю надію на зростання пастирів, а ніяк не про їхні ораторські, риторичні чи дидактичні здобутки. Те, що проповідникові досі ніхто публічно не заперечує, геть не означає, що він досягнув вершин словесної майстерності. Так само й те, що священник має клавіатуру, монітор і вихід на канал зв'язку, аж ніяк не скасовує необхідності дотримуватися принципів комунікації.

Дура лекс сед лекс

Паралелі між соціальними комунікаціями та проповідуванням не випадкові: у католицькому канонічному праві комунікація — нарівні з католицькими освітою і вихованням, катехизацією, проповідуванням Слова Божого і місійною діяльністю — належить до вчительського уряду Церкви, тобто становить суверенну прерогативу єпископів. Це означає, що до діяльності священників у мережі належить застосовувати ті самі принципи й підходи, що й до інших проявів вчительського уряду. А тут важливо усвідомити кілька суттєвих методологічних аспектів.

По-перше, треба звернути увагу на спільнотний і спільнототворчий характер соціальних комунікацій, про який нагадував Папа Франциск у посланні на 53-й Світовий день соціальних комунікацій. По-друге, акцентувати варто й на технічних принципах комунікацій — цілеспрямованості, структурності, системності й регулярності. По-третє, необхідно дослухатися до того, про що пише Папа в іще одному посланні: для ефективного спілкування важливе вміння «виплітати історії», тобто пам'ятати про наративний, розповідний характер комунікації. Нарешті, не можна зневажати того факту, що нарацію в суспільних комунікаціях має доповнювати драматургія.

Отож, у соціальних мережах католик має зважати на:

- 1) спільноту як мету;
- 2) нарацію як форму;
- 3) драматургію як жанрову особливість суспільних комунікацій.

Втішно знати, що українські греко-католики зробили крок — і неабиякий! — до правового врегулювання онлайнної присутності людей Церкви. 3 серпня 2020 року було затверджено

інструкцію «Про присутність церковних структур, інституцій, духовенства, богопосвячених осіб Києво-Галицького Верховного Архієпископства УГКЦ в мережі “Інтернет”», яка визначає, що інтернет потрібно трактувати як інструмент для євангелізації. Інструкція описує, як помісна Церква бачить функції соціальних медіа, установлює загальні принципи ведення інституційних і персональних облікових записів, нагадує користувачам правила етикету й узагальнює порядок діяльності в соціальних мережах. Важливо, що архієпископство визнає за необхідне постійну формацію в цій сфері: «У кожній єпархії / кожному екзархаті за дорученням єпархіального єпископа повинні періодично проводитися семінари-тренінги для душпастирів, богопосвячених осіб і працівників церковних структур та інституцій на цю тему. До їх проведення потрібно залучати провідних спеціалістів, журналістів, фахівців із медіаграмотності» (п. 28). А крім того, помісна Церква бере на себе відповідальність за дотримання правопорядку у сфері соціальних комунікацій, пеналізуючи певні дії: «Порушення окремих норм Інструкції підлягає відповідним карним санкціям згідно з нормами ККСЦ та КПП УГКЦ» (п. 26). Канонічно цінний також пункт 17.3, який нагадує людям Церкви про їхні статус і місію: «Кожен має право на приватне життя, однак, беручи на себе обов'язки клирицького чи чернечого стану, працюючи в церковних структурах або інституціях чи будучи членом священничої сім'ї, людина автоматично стає публічною, а тому у віртуальному, як і в реальному, спілкуванні повинна дотримуватися євангельських принципів».

Невтішна звістка полягає в тому, що українські римо-католики досі не мають жодного такого документа. Утім, ніщо не заважає ієрархам і вірянам дослухатися до голосу здорового глузду, беручи за орієнтир документ УГКЦ.

Фініта ля комедія

Отож, наявність клавіатури, монітора, провайдера й вільного часу не дають жодному священникові зеленого світла на те, аби будь-якими методами голосити хай навіть благі ідеї. І якщо — будемо щирі — справа погана з проповідями, то можна лише уявити, яку комунікацію забезпечують священники в соцмережах. Як на мене, пастирям необхідно працювати над дидактичними методами та формами принаймні не менш доскіпливо, аніж це робить студент педагогічного коледжу, готуючи пробні уроки. Пам'ятаючи, звісно, про принципи спільнотності, інтегральності, нараційності та драматургійності. І в рамках канонічного права. І під владою єпископа.

Не можна також забувати про плекання загального культурного рівня. Бо дуже прикро буде, якщо священство, присутнє в соціальних мережах, і надалі намагатиметься досягти благих

цілей недоречними формами й методами. Ситуація і так уже скидається на кульмінацію біографії отця Федора з роману Іллі Льфа і Євгена Петрова «Дванадцять стільців». Той, нагадаю, силою життєвих обставин і несподіваних сюжетних поворотів опиняється сам-на-сам із собою на скелі, де спочатку в роз'ятреній уяві спілкується з легендарною царицею Тамарою, згодом проповідує птаству, закликаючи його привселюдно покаятися, і врешті-решт свариться пальцем на орла («Ах, орле мій, орле, велике ти стерво»). Для отця Федора перипетії закінчилися бедламом — у буквальному сенсі слова; утім, це його особисті проблеми. А от коли враження бедламу в широкому сенсі створює церковне середовище, то проблеми виникають у всіх нас: адже воно не тільки зазнає репутаційних втрат, а й руками своїх же служителів відштовхує від себе тих убогих, хворих і грішних, заради яких Христос і прийшов на Землю. Здається, поняття «бедлам» і «salus animarum» не занадто добре поєднуються.

Текст створено за підтримки проекту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

ОЛЕКСІЙ БРАСЛАВЕЦЬ

23 ЧЕРВНЯ 2021

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line 284